

РЕЦЕНЗИЯ

от Росица Рангелова Павлова, професор в Института за икономически изследвания при БАН,
доктор на икономическите науки

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор”
в Област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки

Професионално направление 3.8. Икономика, докторска програма „Финанси, застраховане и осигуряване“ при Висшето училище по застраховане и финанси (ВУЗФ).

Автор: Петко Стоянов Бъчваров

Тема: Представянето на банките преди и след световната финансова криза

Научен ръководител: доц. д-р Григорий Вазов

1. Общо описание на представените материали

Със заповед № 111 от 09.06.2020 г. на Ректора на Висше училище по застраховане и финанси (ВУЗФ) доц. д-р Григорий Вазов съм определена за член на научното жури по защитата на дисертационен труд на тема „Представянето на банките преди и след световната финансова криза“ за придобиване на образователната и научна степен „доктор” в Област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, Професионално направление 3.8. Икономика, докторска програма „Финанси, застраховане и осигуряване“. Автор на дисертационния труд е Петко Стоянов Бъчваров - докторант на самостоятелна подготовка към катедра катедра „Финанси” при ВУЗФ с научен ръководител доц. д-р Григорий Вазов.

Предадените от Петко Стоянов Бъчваров материали включват следните документи: автобиография, дисертационен труд, автореферат, справка за научните и научно-приложните приноси в дисертационния труд, декларация за оригиналност, текстовото съдържание на шест броя публикации на английски език, една на български език и списък на резюметата им на български език.

Дисертационният труд е на английски език в обем от 177 страници. Основната част е 96 страници и съдържа: увод, три глави, заключение, 19 таблици, 2 групи от таблици приложения списък на използваната литература с около 70 източника на английски език (докторантът съобщава за над 100 източника и авторски изследвания). В приложение А е описана методологията за оценка на извадката на финансовите институции; описание на финансовите и счетоводни инструменти, както и характеристика на банките, а в приложение Б - характеристики и начин на изчисление на: регулаторните, капиталовите и макроикономическите променливи, както и индекс за право на собственост. Дисертационният труд има много добро оформление.

Кратки биографични данни за докторанта

Петко Стоянов Бъчваров се самоопределя като „ентузиазирани и силно мотивирани за вършил финанси с опит“ в едни от най-големите ИТ компании. Образованието му започва от частен колеж Евростандарт в София (2004-2009 г.) с основни модули професионална квалификация в управлението на малкия и средния бизнес, основни счетоводни и банкови системи и др. След това завършва бакалавърско образование по счетоводство във ВУЗФ (2009-2013 г.), където изучава макроикономика, финансова математика, счетоводство, публични финанси, финансов одит, капиталови пазари.

Оттогава досега има професионален опит в различни компании и банки като: Главболгарстрой - София, стажант по финансово счетоводство (януари 2010-януари 2011 г.); Райфайзен Банк София, банков асистент, тримесечна програма за банкиране на дребно (февруари

2011 - май 2011 г.). Връща се в Главболгарстрой – София като счетоводен анализатор (юли 2011 - януари 2012 г.); Райфайзен Банк София, асистент- кредитен анализатор (февруари 2012 г. - май 2012 г.); Besso Insurance Group Limited Лондон, Обединено кралство, отдел „Работно настаняване“, отдел „Международна политика, финанси и съответствие“ (септември 2012 - октомври 2012 г.); Ситибанк Европа АД, клон София, отдел "Стаж, корпоративно и инвестиционно банкиране"; анализатор (януари 2015 - април 2015 г.); финансов анализатор (април 2015 г. - юни 2016 г.) и после срокът е удължен (октомври 2014 - декември 2014 г.); IBM България - София, като финансов анализатор (април 2015 г. - юни 2016 г.) и младши финансов анализатор (юни 2016 г. - юни 2017 г.). Прекарва три месеца в Experian UK. По настоящем работи за Уникредит Булбанк като мениджър по разходи и аутсорсинг - от януари 2020 г. насам.

В цялото доста подробно описание на професионалния път на Петко Бъчваров личи многостранния опит, който той получава като цяло и по-конкретно в областта на количествения/финансов, както и качествения/мениджърски анализ и по-конкретно: отчитане, прогнозиране и преобразуване на данни в управленска информация, изготвяне на анализи, свързани с изчисляването на рисковите и финансови параметри на различни компании; работа в публични и частни компании; провеждане на индустриални/пазарни проучвания на базата на различни онлайн инструменти, количествен/финансов анализ, както и качествено/мениджърски анализ и т.н. През последните години се ориентира и към научни разработки главно по темите, свързани с банковия сектор, което му позволява да разработи успешно представения дисертационен труд. Изследванията и разработката са извършени в University of Bath, Обединеното кралство и във ВУЗФ в София.

3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

Световната финансова криза от 2008 г. разкри острият локални финансови дисбаланси в редица (развити) икономики, които дадоха негативни отражения и след опитите те да бъдат преодоляни. Повече от десет години след кризата все още няма общо мнение между финансистите, икономисти и политици за това, което ги е причинило. Затова в дисертационния труд основателно се залага на факта, че емпиричното определяне на ролята на отделните фактори в общата причина за влизането в глобалната финансова криза остава важно и актуално и днес.

В същност *целта* е да се направи „анализ на банковия сектор чрез използване на различни иконометрични данни, сравняване на хипотези и издигане на нови изводи и заключения“, с които се надграждат резултатите от различни научни изследвания и анализи“ (с. 8-9). Осъществяването на формулираната цел на дисертационния труд се базира на две *хипотези*, които в процеса на изследване са потвърдени: 1. Финансовите институции, които имат значителна част от финансирането си, получено чрез краткосрочно финансиране на капиталовите пазари, се очаква да се представят по-зле по време на кризата и 2. Банките, които са били изложени на по-висок риск преди кризата се очаква да са се представили по-зле по време на кризата.

Правилно са определени *обектът* на изследването- световната финансова система, отчитайки в частност устойчивостта на банковата система и *предметът* - пазарното представяне на общо 102 европейски, американски банки и други банки от развити икономики преди, по време и след глобалната финансова криза с фокус върху регулациите, управлението, поемането на риск и капиталовата адекватност.

Защитаваната *научна теза* е, че „независимо от факта че не е налице общовалиден модел, който да гарантира избягване на кризи, от ключово значение е прецизирането на основните управленски инструменти, които ако не послужат на банковия мениджмънт за предотвратяване на възможна криза в сектора, то значително ще смекчат последствията от кризата“

(с. 9 на автореферата). Коректно са изложени приети и налагащи се ограничения на изследването.

4. Познаване на проблема

Докторантът определено демонстрира познаване на проблема и оценява творчески използвания литературен и статистически материал. Това той постига с коментара, използването и позоваването на голям брой подходящи автори, които коректно цитира, а също и с умелото боравене с емпиричния материал. Познаването на проблема се подчертава и от направената уговорка, че изследването „не анализира в дълбочина причините за глобалната финансова криза, а на основата на търсенето, обобщаването, синтеза и анализа на емпирични данни, тяхното сравнение и оценка, проверява прецизността и финансово-икономическата легитимност на многобройните хипотези, изтъкнати в огромния обем научна литература в областта“ (с. 8 на автореферата).

5. Методика на изследването

Избраната методика на изследване е подходящата и позволява постигане на поставената цел. Тя включва основно емпиричен анализ, основан на систематизирани панелни данни и различни методи за оценка на спецификацията на модела, т.е. спецификация за случайни или фиксирани ефекти, на динамичните модели на панелните данни и за проверка на устойчивостта и др. Съществено място имат теоретичните анализи на официални информационни източници относно банковия сектор, капиталовия пазар и макроикономическите фактори в отделните държави.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Структурата на дисертационния труд е подчинена на логическата последователност на изпълнението на целта и задачите. В **първа глава** са анализирани няколко основни въпроси на базата на проучване и сравнителен анализ на публикации от авторитетни учени в света, които поставят основите на по-нататъшния анализ. Те са: *въздействието на краткосрочното финансиране и се доказва, че то има значително влияние върху устойчивостта на банките; структурата на собствеността*, с което се потвърждава, че акционери със значителна собственост участват в рискови проекти и това намалява общата възвръщаемост в портфейла на банките; *влиянието на регулациите*, като според докторанта преобладаващото мнение на изследователите е, че независимо от съществената роля на регулаторните мерки те не са били основната причина за глобалната финансова криза; *капиталовата адекватност* на банките и единодушното мнение на световната изследователска общност според него, че банковият капитал е от най-голямо значение за устойчивостта на банките, „поради възможността да абсорбира шокове и да устои на критично теглене на депозити“. Във **втора глава** вниманието логично е насочено към подбора на необходимите данни на изследването, както и структуриране на извадката на дисертационния труд. Най-общо казано, изследването прави своя анализ, използвайки зависими и обяснителни променливи. В **третата глава** се отива по-нататък, като коректно и ясно се анализира и систематизира влиянието на фактори като: регулациите, капиталовата адекватност, краткосрочното финансиране и поемането на риск от банките. На базата на коректно използваните източници и достоверно направеното емпирично изследване се стига до интересни и оригинални изводи.

7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Приемам за коректна по смисъл справка за основните научни и научно-приложни приноси в дисертационния труд, описани от докторанта. Третият посочен от него принос обаче според мене не е консистентен по съдържание с първите два – той описва един от основните фактори за глобалната финансова криза, какъвто е поемането на риск, а не обобщава направеното.

И наистина, теоретичните приноси са постигнати чрез обобщаване на резултатите от логическо проучване и емпиричен анализ на голям брой променливи за голям брой банки (102 банкови институции по света) през трите подпериода - преди, по време и след финансовата криза от 2008 г., което пък предопределя научно-приложните приноси. Иначе казано, практико-приложните приноси на изследването се свързват с извеждането на общовалидни принципи за успешното пазарно представяне на банките преди, по време на и след глобалната финансова криза, които са изведени и потвърдени с изследване на емпирични данни. Така се стига до научно-обосновани изводи, тенденции, закономерности, които представят обобщена картина на развитието на банките в зависимост от тяхното поведение и регулации. Можем да се заключи, че различни фактори са важни двигатели на поведението на банките преди, по време и след кризата, като основната разлика се наблюдава в ролята и въздействието на регулаторните фактори и дейностите по поемане на банков риск.

Тази тема е слабо засегната в научната литература и е обект на дискусии, за които допринася и настоящето изследване.

8. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Докторантът представя седем публикации през периода 2017-2020 г. във връзка с дисертационния труд. Това са статии и доклади. Шест от тях са на английски език и една на български език, пет от тях са в съавторство с Мирослав Матеев (работещ в чужбина българин, American University of the Emirates, Dubai, UAE) – прави впечатление постоянството в съавторството им и има една статия с още един чуждестранен колега. Статиите са публикувани в реферирани чуждестранни списания като: "American J of Finance and Accounting", SSRN Electronic Journal, Researchgate.Net, а също и списание „Пари и Култура“, а докладите са представяни на престижни научни форуми като: Conference of the European Financial Management Association, Conference of the European Financial Management Association, World Finance Conference at the University of Malta и др. Има посочени две цитирания на докторанта, но е възможно вече да са повече. Всички представени публикации са тематично свързани с дисертационния труд и разкриват отделни части на изследването. Те могат да бъдат приети и представят докторанта в добра светлина на дисеминация на собствените си научни резултати и търсене на диалог с научната общественост.

Към описанието на публикациите на докторанта имам следните бележки. Следва да се посочва кой издава списанията, къде са издадени и дали са издадени докладите от конференциите, а също и страниците на публикациите. Не следва да се разместват имената на авторите от оригиналното им подреждане в публикацията. Освен това няма приложени разделителни протоколи за приноса на двамата автори.

9. Преценка за изпълнение на минималните национални изисквания

От приложената справка от докторанта Петко Бъчваров за изпълнение на минималните национални изисквания за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в професионалното направление 3.8. Икономика се вижда, че той ги изпълнява – чрез 50 точки за приложен дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ и 35 точки за публикации по труда.

10. Лично участие на докторанта

Моето впечатление е, че докторантът лично е провел дисертационното изследване и на тази база описва детайлно получените резултати и формулира изводи, които са лично негови приноси. Не виждам основания да се търси наличие на плагиатство в оценявания дисертационен труд.

11. Автореферат

Представеният автореферат е в общ обем 36 страници (28 основен текст), в който освен съдържанието на дисертационния труд са дадени още справка за основните научни и научно-приложни приноси, списъка с публикации на автора, декларация за оригиналност и др. В случая не виждам необходимост от привеждане на списък на световните научни публикации по темата, използвани в дисертационния труд, които са 41 на брой. Макар и по-кратък от приетите стандарти, може да се приеме, че авторефератът е направен според изискванията на съответните правилници и отразява основните резултати, постигнати в дисертационния труд.

12. Критични забележки и препоръки

Нямам критични бележки освен изказаните конкретни по текста, дадени по-напред.

13. Лични впечатления

Не познавам лично докторанта Петко Бъчваров и нямам предварителни впечатления от негови публикации. При рецензирането получих впечатление за активен и трудолюбив млад човек, който поради стеклия му се живот се е повлиял положително от международните стандарти за научни изследвания (например непременно наличие на сериозно емпирично изследване, което да стои в основата на привежданите собствени изводи, по-сбит стил на изразяване, повече публикации в реферирани списания, съвотворство и др.) и по този начин си е формирал ценни качества на изследовател.

14. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Нямам критични бележки. Имам пожелания за продължаване на работата в указаната проблематика, в която очевидно докторантът е вложил вече доста научен потенциал и би бил успешен изследовател.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд на Петко Стоянов Бъчваров **съдържа научни, научно-приложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката** и **отговарят на всички** изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ) и Правилника за прилагане на ЗРАСРБ. Представените материали и дисертационни резултати **напълно** съответстват на специфичните изисквания на Правилника за приемане и обучение на докторанти във Висшето училище по застраховане и финанси.

Дисертационният труд показва, че докторантът **притежава** необходимите теоретични знания и професионални умения по Професионално направление 3. 8. Икономика, като **демонстрира** качества и умения за самостоятелно провеждане на научни изследвания.

Поради гореизложеното, убедено давам своята **положителна оценка** и **предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен ‘доктор’** на Петко Стоянов Бъчваров в Област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки; Професионално направление 3. 8. Икономика; докторска програма „Финанси, застраховане и осигуряване“.

3 юли 2020 г.

Рецензент:

проф. д.ик.н. Росица Рангелова Павлова